

S DOBRÝMI ÚMYSLY NA CESTĚ DO PEKLA

PAVEL DRAŠAR

*Vysoká škola chemicko-technologická v Praze, Technická 5, 166 28 Praha 6
pavel.drasar@vscht.cz*

Zahrada badatelské vědy může být z pohledu nezúčastněného člověka vnímána i jako hájemství hraček, kteří jen a jen mrhají prostředky daňových poplatníků (major Terazky by určitě řekl: „Preč s tím buržoáznym svinstvom“), ale i jako ráj svobodného řemesla a bádání, který jako jeden z mála může lidstvu přinést prospěch a oddálit celkový kolaps zapříčiněný činěním vzácně propojených sestříček Entropie a Enthalpie. Ten nastane, až (určitá) lidská společnost nebude mít dále energii na to, aby stále více systém urovnávala a natahovala jeho existenci, jež trvá proti vůli paní „Pravděpodobnosti jejího výskytu“. Zavlaje pak praporec jiné lidské kultury, která třeba může jít šířit slávu zulského krále Čaky (Shaka), či jakékoli jiné, s nižší enthalpií, protože ani „reálný kapitalismus“ z tohoto kolotoče neumí vystoupit. V těchto případech, ale i v mnoha dalších, ten bádající element, jež je zde hybatelem, upí.

Zastavme sa, bratia, nad niekoľika atributy súčasnej doby, ktoré se postupně, ať již přispěním byrokratů či jako důsledek neúprosné kompetice vědců o malý koláček financí na ještě menším pískovišti, staly čímsi, co ztvárnil Chris Rea ve své písni slovy „This ain't no technological breakdown – oh no, this is the road to hell...“, i když nemyšlel zrovna na to, o čem chci napsat.

Za starých časů osobnosti úrovně jako Šorm, Heyrovský, Wichterle, Lukeš, Šantavý atd. atd., pokud hodnotili něčí vědeckou práci, podívali se na to, co daný člověk či ústav udělal či plánuje, a bylo. Troufám si říci, že se spletli jen málokdy, a když, tak v „lidech“. Nepotřebovali „impaktfaktory“, „hiršindexy“, ani nic takového, protože dokázali na základě svého vzdělání, moudrosti a citu takové hodnocení řádně udělat a mohli náležitě ohodnotit vykonané dílo, aniž by odměny za něj museli několik let dopředu plánovat v projektové dokumentaci. Naopak hlupák či alibistický byrokrat anebo šéf, který je nedostatečně vzdělán a orientován, potřebuje impakt faktor (IF) či cokoliv, aby mohl hodnotit (a zapomíná přitom, že onen IF byl vynalezen proto, aby mj. sloužil knihovníkům při výběru často používaných časopisů do jejich knihovny, a na to, že často největší počet citačních ohlasů mají podivnosti, omyly a voloviny). Navíc roku 2013 se i Akademie věd ČR připojila k Sanfranciské deklaraci (2012), která IF nedoporučuje používat na hodnocení výzkumu, o kterémžto problému psal i náš časopis¹; autor toho článku říkával (a patřil k nejcitovanějším autorům svého ústavu): „Tyhle vaše hračky vznikly dlouho po tom, co jsem publikoval

většinu svých publikací!“. Hodnotit je však třeba cokoliv, protože teprve počet „bobříků“ s sebou nese opravdový vědecký vřel². A zde nepomůže ani „kafemlejek“ ani „Metodika 2017+“, které, užívaje „hrubé ukazatele“, jak jsme se učili v minulém století, klidně mohou vylévat vaničku i s dítětem; tak jako mj. byla práce Antonína Holého léta přehlížena a označována jako nevzrušivá „derivátera“. Takové plýtvání lidskou prací lze stěžít ospravedlnit.

Hlupák a alibistický byrokrat soptí nad představou „predátorských“ časopisů, zapomínaje, že jejich bujení se dá časově korelovat s mocenskou implementací ideje „open access publishing“, kdy lecjaký vyukuk zjistil, že je hezké, když někdo za publikaci svého článku zaplatí i několik tisíc dolarů (čist a platit za to již nemusí nikdo). A kola vědy se točí. Bohužel červenou linku mezi hodnými a zlymi časopisy nevidí ani sám pan Beall, neboť časopisy z kruhů „predátorských“ získávají „pravé“ IF (ISI/Clarivate). A kde to nejde, vytvořili si „predátoři“ IF vlastní (jako různé PIFy a SIFy (pozor, neplést se Scientist Impact Factor³))⁴. Bude zajímavé, jak klání o platformu „open source“ dopadne, bezesporu to bude pro některé vydavatele báječný kolotoč na peníze. Anticipuji, že naše grantové agentury s potěšením věnují podstatnou část grantových peněz na publikaci výsledků. „Evropští strýčkové“, za podpory EC a ERC dokonce vytvořili koalici S (cOAlition S), která prosazuje, že po 1. lednu 2020 jakýkoliv výsledek z veřejně podporovaného výzkumu bude muset být publikován na platformě open access. K tomu byl formulován „Plán S“ s 10 principy, z nichž jeden, pokud jej dobře chápu, předpokládá, že by poplatky měly být zaplacený „!! nikoli z kapes individuálních vědeckých !!“. Jiný pak předpokládá, že pokud nebude dosti vysoce kvalitních časopisů, splňujících požadavky Plánu S, budou takové „iniciativně zakládány“. Je obdivuhodné, jak něco takového může v dnešním světě vůbec někoho napadnout. Takové omezení akademických svobod lze stěžít ospravedlnit.

Hlupák a alibistický byrokrat hodnotí negativně i to, že daný učitel publikuje nežádka v časopise lokálním (fuj!), a ještě k tomu v češtině („double plus“ fuj!). Ten hlupák netuší, že pokud nebudou skutečně kvalitní odborníci publikovat v jazyce mateřském, nastane stav, kdy na školách základních i středních vznikne situace nepodobná triptychu od Hieronyma Bosche „Zahrada pozemských rozkoší“, kde každý dělá, co ho napadne⁵, používaje vlastní jazyk a názvosloví. Takové plýtvání lidskou prací lze stěžít ospravedlnit.

Hlupák a alibistický byrokrat netuší ani to, že pokud pracovník na vinici vědy, a ještě hůře péče o zdraví, potřebuje ke své práci nějakou pomůcku, zřejmě ví jakou, ale náš byrokrat mu ze sobeckého alibismu nedovolí v rámci

zadání výběrového řízení tuto pomůcku ani pojmenovat, natož popsat. Nebohý pracovník si musí koupit často pouze nabídnutou věc (a teď již neříkám pomůcku), která je nejlacinější, a dopadne jako ministerský úředník, který si koupil zásobu laciných lepicích tyčinek, které však byly vyschlé a již nelepily. Takové plýtvání lidskou prací lze stěží ospravedlnit.

Hlupák a alibistický byrokrat řídí vědu a rozdává (často) na jedné straně podstatné státní peníze na (mnohdy bezduché a bezúčelný) rádobý aplikační vývoj a prakticky nedovolí, aby firmy mohly investovat volně a ekonomicky rozumně do vzdělání a vědy, jako je tomu v kulturních zemích, a na straně druhé (častěji) odlamují malé částky, ze kterých se nejen prakticky nedá zaplatit mzda novému mladému pracovníkovi, ale ani se prakticky nedá koupit cokoli v „investiční“ ceně, a ze kterých si navíc mateřská instituce vezme čtvrtinu a zlá saň DPH prakticky další čtvrtinu. Nehledě na takové lahůdky, že z grantu povolí financovat kvalifikované pracovníky ze zahraničí, které ale musíte sehnat „během 14 dní“. A kola vědy se točí a točí. Takové plýtvání lidskou prací lze stěží ospravedlnit.

Hlupák a alibistický byrokrat jásal, když „Evropští strýcové“ vyciselovali doktrínu, že polovina obyvatelstva v Evropě bude mít vysokoškolské vzdělání (to by snadno mohli kontrolovat a možná si to i spletli s americkou „high school“; „dohnat a předejnat!“), zapomínaje, že na to má tak 10 až 20 procent lidí. K tomu účelu „podnikatelé“ založili v každém okresním městě soukromou univerzitu s tučným školným. Potom vysokoškolský titul (byť stěží) připomíná „maduridu“ z filmů podle knížek pánů Žáka a Rady, podloženou pracemi, které se skládají z přežvýkaných prací předchozích (i když platí paraprozodokianový citát⁶ „To steal ideas from one person is plagiarism. To steal from many is research.“). Stejně jako v režimu nechvalně známém si pak mohl doktorát opatřit i každý „vlivný kmotr“ nebo „okresní tajemník“. Organizátoři toho marasmu zapomněli na Dublinské deskriptory^{7,8}, které vyžadují, aby tomu tak nebylo, a zapomněli i na to, že za takové situace sehnat kvalifikovaného člověka na práci, nejen na vinici vědy, je obtížné, mj. i proto, že skladník v samoobsluze dostává mnohem vyšší plat. Takové plýtvání lidskou prací lze stěží ospravedlnit.

Hlupák a alibistický byrokrat jásal, když „Evropští strýcové“ použili budovatelský slogan „trvale udržitelný rozvoj“, netuše, že taková entita je bytostně proti entropicko-enthalpické bilanci, a tudíž není „trvale“ možná či „udržitelná“ (trochu mi to připadá jako problém

s udržitelností moči; konec konců to byl jeden z důvodů, proč se za minulého režimu nesmělo „bezduše aplikovat fyzikální zákony na společnost“, a tím nahlédnout pod sukýnku tajemství, že ani komunismus nemůže být finálním systémem uspořádání lidské společnosti). Vzdáleně to připomíná situaci na planetě Tormans⁹ ruského vědce a spisovatele Jefremova, kde obyvatelstvo „vyžralo“ všechny přírodní zdroje a společnost zavázala lidi, aby ve svém dvacátém šestém roce života odcházeli „dobrovolně“ splnit svoji občanskou povinnost do Chrámu blažené smrti. Historik E. Hobsbawm to nazývá „industriální holocaust“. Také v tomto případě, ale i v mnoha dalších, ten bádající element, jež má zde být hybatelem, úpi.

Nechci tvrdit, že vše je špatně. Ne, chci jen zdůraznit, možná jako rytíř smutné postavy, že, pokud by se leckterá formální bariéra odstranila, kola vědy by se mohla točit o mnoho intenzivněji. Může být lépe, v novinách vidím titulky jako „Do Česka míří pět grantů ERC na vědu...“. A já si vzpomínám, když jsem měl grant od NATO, jediným parametrem, který byl důležitý pro proplacení faktury či účtenky, byl můj podpis (úředníci z toho měli tenkrát těžkou hlavu), takže vím, že řada bariér být skutečně nemusí. A jak jsem již mnohokrát napsal: prima, člověk, který by tuto svobodu v práci na vinici vědy zneužil, by se holt musel jít živit poctivě.

LITERATURA

1. Exner O.: Chem. Listy 87, 719 (1993).
2. Lowe D.: Chemistryworld, February (2014); <https://chemistryworld.com/opinion/beelzebub-pharmaltd/7032.article>, staženo 24. 6. 2018.
3. Lippi G., Mattiuzzi C.: Ann. Transl. Med. 5, 303 (2017).
4. <https://beallslist.weebly.com/misleading-metrics.html>, staženo 24. 6. 2018.
5. https://cs.wikipedia.org/wiki/Zahrada_pozemských_rozkoši, staženo 24. 6. 2018.
6. <https://quoteinvestigator.com/2010/09/20/plagiarism/>, staženo 5. 8. 2018.
7. <http://www.nuov.cz/jaky-je-vztah-mezi-eqf-a-ramcem-pro-evropsky-prostor>, staženo 1. 8. 2018.
8. Nantl J., Černíkovský P. a kol.: *Národní kvalifikační rámec terciárního vzdělávání České republiky. Díl 1. Národní deskriptory*, MŠMT Praha 2011.
9. Jefremov I.: *Hodina Býka*, Mladá fronta, Praha 1973.